

4 MİLYON 742 BİN KADIN OKUMA YAZMA BİLMİYOR

Gökçe Uysal-Kolaşın*and Duygu Güner†

Özet

TÜİK tarafından açıklanan 2008 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi verilerine göre 15 yaş ve üzerinde Türkiye’de halen 5 milyon 674 bin kişi okuryazar değildir. Okuryazar olmayanların yüzde 84’ü kadındır. Okuryazarlığın gençlerde daha yaygın olmasına karşın 15-24 yaş arasında halen okuryazar olmayan 406 bin genç bulunmaktadır. Okuma yazma bilmemek ekonomik ve toplumsal hayata katılımın önündeki en büyük engeldir. Eğitim çağını tamamlamış olan bu 5 milyon 674 bin kişinin toplumsal ve ekonomik hayata kazandırılmaları için okuma yazma seferberliği ve benzeri kamu destekli kampanyaların bir an önce hızlandırılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

15-24 yaş arasında 406 bin genç okuma yazma bilmiyor

2008 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) verilerine göre Türkiye’de 15 yaş ve üzerinde okuryazar olmayan 5 milyon 674 bin insan bulunmaktadır. Diğer bir deyişle 15 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 11’i okuma yazma bilmemektedir.¹ Tablo 1 15 yaş ve üzeri nüfusun okuryazarlık durumunu yaş gruplarına göre vermektedir. 65 yaş ve üzerinde okuryazarlık oranı yüzde 59’dur. Bu oran 45-64 yaş grubunda yüzde 84’de, daha genç yaş gruplarında ise yüzde 96’ya kadar yükselmektedir. Şüphesiz zaman içerisinde okuryazar olmayanların sayısında azımsanamayacak bir düşüş kaydedilmiştir. Ancak 2010’lu yıllarda halen okuma yazma bilmeyenlerin sayısının milyonlarla ifade edilmesi kabul edilemez. Yeni nesillerde okuryazarlık oranının düşmüş olması elbette sevindirici bir gelişmedir, ancak bu hali hazırda okuma yazma bilmeyen yetişkinlere acilen okuma yazma öğretilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Türkiye’de eğitim çağını tamamlamış ancak halen okuma yazma bilmeyen kişilere yönelik programlara ağırlık verilmesi şarttır.

Üstelik 15-24 yaş grubunda bile okuma yazma bilmeyen 406 bin genç bulunmaktadır. Bu yaş grubundaki gençlerin büyük bir kısmı ilköğretim çağındayken zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmıştı.² 8 yıllık zorunlu eğitim sistemine rağmen halen okuma yazma bilmediğini beyan eden 406 bin gencin olması Türkiye’nin mevcut eğitim sisteminde de vahim aksaklıklara işaret etmektedir.

Tablo 2’de okuryazar olmayanlar cinsiyet ve yaş ayrımında incelenmiştir. Verilerde en dikkat çekici nokta okuryazar olmayanların çok büyük kısmının kadın olmasıdır. Okuma yazma bilmeyen 5 milyon 674 bin kişiden 4 milyon 742 bini kadın, 932 bini erkektir. Daha üzücü olan ise farklı yaş gruplarında kadınların dezavantajlı durumunun değişmiyor olmasıdır. Bir başka deyişle, Türkiye’deki eğitim sistemi zaman içerisinde daha fazla insanı

*gokce.kolasin@bahcesehir.edu.tr

†duygu.guner@bahcesehir.edu.tr

¹Bu rakamın içerisinde mutlaka zihinsel engelli olduğu için okuma yazma bilmeyenler de bulunmaktadır. Maalesef HİA verileriyle zihinsel engellileri belirlemek mümkün değildir. Ancak okuma yazma bilmeyen, çalışmayan ve iş aramayanlar arasında toplam 794 bin kişi hasta ya da engelli olduğunu beyan etmiştir. 794 bin içerisinde hasta (794 bin kişi içerisinde 339 bin kişi 65 yaşın üzerindedir) ve fiziksel engellilerin payı göz önünde bulundurulduğunda zihinsel engeli yüzünden okuma yazma öğrenemeyenlerin toplam okur yazar olmayanlar içerisinde oldukça küçük olduğu söylenebilir.

²8 yıllık zorunlu eğitim 1997 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2008 yılında 15-24 yaş grubunda olan gençler 1997 yılında 4-13 yaş aralığındaydı.

Tablo 1: Yaşa göre okuryazarlık durumu

Yaş	Okuryazar	Okuryazar değil	Toplam
15-24	11.084.495	405.858	11.490.354
	96%	4%	100%
25-44	20.555.572	1.294.774	21.850.345
	94%	6%	100%
45-64	10.625.179	1.997.326	12.622.504
	84%	16%	100%
65+	2.832.163	1.976.347	4.808.510
	59%	41%	100%
Toplam	45.097.409	5.674.304	50.771.713
	89%	11%	100%

Kaynak: TÜİK, Betam

okur yazar yapmayı başarmakla beraber kadın erkek uçurumunu kapatamamıştır. 15-24 yaş arasında okuryazar olmayanların yüzde 79'u kadındır.

Tablo 2: Okuryazar olmayanların yaş ve cinsiyete göre dağılımı

Yaş	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kadın	
15-24	86.247	319.611	405.858
	21%	79%	100%
25-44	192.151	1.102.623	1.294.774
	15%	85%	100%
45-64	255.767	1.741.559	1.997.326
	13%	87%	100%
65+	397.636	1.578.711	1.976.347
	20%	80%	100%
Toplam	931.801	4.742.504	5.674.304
	16%	84%	100%

Kaynak: TÜİK, Betam

Okuma yazma bilmemek ekonomik hayata katılım bir yana toplumsal hayata katılımın önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmeyen biri, alışverişe gitmek, banka işlemleri yapmak, çocukların okul başarılarını takip etmek gibi gündelik işleri bile yapmakta yardıma ihtiyaç duyacaktır. Okuryazar olmamanın özellikle kadınlarda yaygın olması, kadınların sadece toplumdaki değil aile içerisindeki konumlarını da baskılayacaktır. Kadının aile içerisindeki konumunun çocuklara yapılan eğitim ve sağlık harcamalarında dahi olumlu etkisi olduğu bilinmektedir. Bu koşullar altında Türkiye'deki nüfusun neredeyse yüzde 10'una tekabül eden okuma yazma bilmeyen kadınların durumunun acilen iyileştirilmesi sadece bu kadınların değil yeni nesillerin geleceği için de önem taşımaktadır.³

İşgücü piyasasında okuryazar olmayanlar

İşgücü piyasasına yeni girmekte olan 15-24 yaş arasında yaklaşık yarım milyon gencin okuma yazma bilmiyor olması, bu gençlerin, vasıf yanlı teknolojik gelişmelerin giderek hızlandığı üretim yöntemlerine uyum sağlamalarını imkansız kılmaktadır. Türkiye'nin tarımdan tarımdışıya geçtiği yapısal dönüşüm sürecinin devam edeceği kabul edilirse gelecek yıllarda bu gençlerin istihdamının daha da zorlaşacağı aşikardır. Eğitimin getirisinin daha uzun süreler işgücü piyasasında olacak gençler için daha yüksek olması ve bu gençlerin halen eğitim sistemine dahil edilebilir yaşta olmaları, bu yaş grubuna özel programların tasarlanmasını gerektirmektedir. Zira, eğitim sistemi içerisinde verilen eğitimin getirisinin, aktif işgücü piyasası politikaları dahilinde verilen eğitimin getirisinden daha yüksek olduğu bilinmektedir. Bir başka deyişle, 15-24 yaş arasındaki gençleri eğitim sistemine entegre etmeye çalışmak en verimli yöntem gibi görünmektedir.

³Betam Politika Notu 09/2: Çalışan annelerin çocukları daha başarılı.

45 yaş ve üzeri grubun ise Türkiye işgücü piyasası şartlarında emekli olmuş ya da olmak üzere olma ihtimali çok yüksektir. Dolayısıyla bu gruba yapılacak olan yatırımın ekonomik getirisi diğer gruplara kıyasla daha düşük kalacaktır.

Sonuç olarak okuryazar olmayan nüfusun işgücü piyasasındaki durumunun değerlendirirken, işgücü piyasası açısından en verimli sayılan 25-44 yaş grubuna odaklanılmıştır (Tablo 3). Bu yaş grubunda toplam 1 milyon 295 bin kişi okuma yazma bilmemektedir. Kadınların yüzde 83'ü işgücü piyasasının dışında kalmakta, işgücü piyasasına dahil olanların büyük kısmı da ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Diğer taraftan, okuryazar olmayan erkeklerin yüzde 57'si çalışmakta ya da iş aramaktadır. Çalışan erkeklerde ise ücretli, yevmiyeli ve kendi hesabına çalışanların payı hemen hemen eşittir.

Tablo 3: 25 - 44 yaş aralığında okuryazar olmayanların işgücü durumu

	Erkek	Kadın	Toplam
İstihdam	88.377 46%	175.692 16%	264.069 20%
İşsiz	21.549 11%	9.772 1%	31.321 2%
İşgücü dışında	82.226 43%	917.158 83%	999.384 77%
Toplam	192.151 100%	1.102.623 100%	1.294.774 100%

Kaynak: TÜİK, Betam

Okuryazar olmamak, işgücü piyasası koşullarını olumsuz etkilemektedir. Kadınların çok büyük bir kısmı ekonomik hayatın dışına itilmekte, istihdam edilen küçük azınlığın yüzde 97'si kayıtdışı çalışmaktadır. Çalışan kadınların büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olduğu için ekonomik hayata katılımın getirdiği güçlenmeden faydalanamamaktadır. Erkeklerin durumu nispeten daha iyi görünse de üçte biri kendi hesabına çalışmakta, geri kalanı ise yüksek işsizlikle karşı karşıya kalmaktadır.

Tablo 4: 25 - 44 yaş aralığında okuryazar olmayanların cinsiyete göre işteki durumu (%)

	Erkek	Kadın	Toplam
Ücretli	31	5	14
Yevmiyeli	28	12	17
İşveren	0	0	0
Kendi hesabına	35	21	26
Ücretsiz aile işçisi	6	61	43
Toplam	100	100	100

Kaynak: TÜİK, Betam

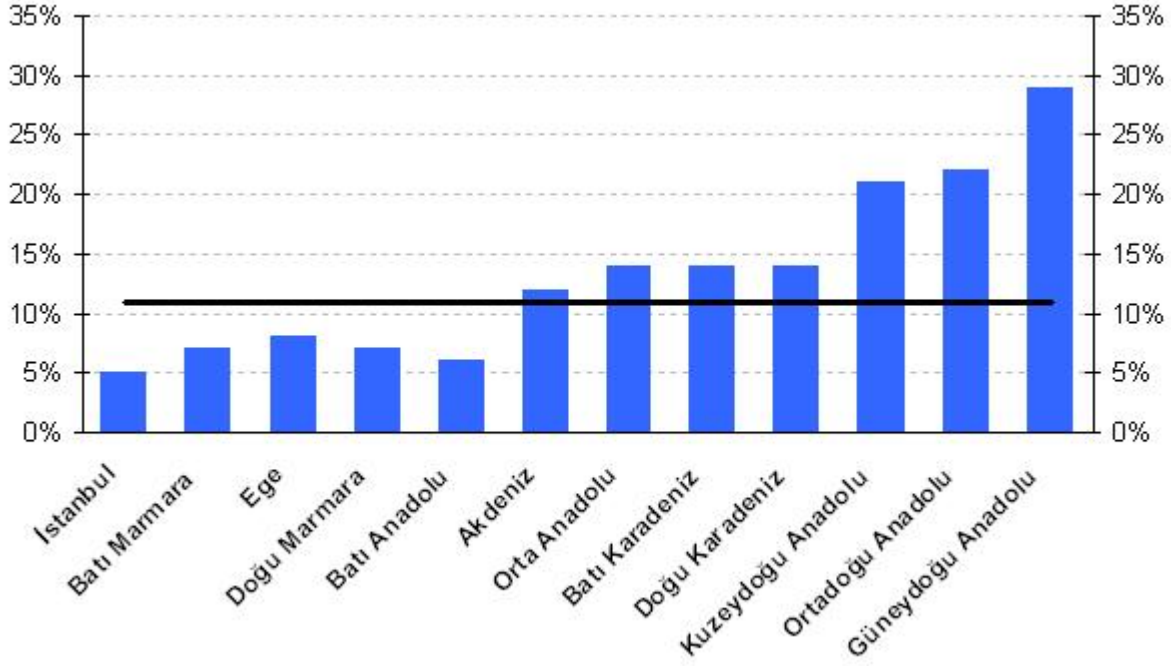
Güneydoğu Anadolu'da okuryazarlık seferberliği ilan edilmeli

Bölge ayrımında okuryazar olmama durumu incelendiğinde Türkiye'de bölgeler arası kabul edilemez farklılıklar göze çarpmaktadır. Şekil 1'de siyah çizgi Türkiye ortalaması olan yüzde 11'i göstermektedir. Görüldüğü gibi bölgeler doğu batı ekseninde farklılaşmaktadır.⁴ İstanbul, Marmara, Ege ve Batı Anadolu, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Akdeniz ve Orta Anadolu bölgelerinin çok göç almış olmaları okur yazar olmayanların oranına da yansımaktadır. Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu'da okur yazar olmayanlar yüzde 20 ile Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı kadardır.

Güneydoğu Anadolu bölgesindeki durum ise çok vahimdir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı Güneydoğu Anadolu bölgesinde yüzde 29'dur. Diğer bir deyişle 15 yaş ve üzerindeki her üç kişiden biri okuma yazma

⁴Kadın erkek dağılımının ise bölgeler arasında fazla farklılaşmadığı, kadınların bütün bölgelerde okuryazarların en az yüzde 80'ini oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 1: Bölge ayırımında okuryazar olmayanların oranı

bilmemektedir. Betam'ın daha önce yayımlanmış olduğu bir araştırmaya göre, 2003 yılında anadili Kürtçe olanların yarısı ilköğretim mezunu değildir⁵. HİA verilerinde anadile dair bilgi olmamakla beraber Güneydoğu Anadolu'da gözlemlenen yoğunlaşma anadil ayırımındaki uçurumun 2008 HİA verilerine yansımaları olarak değerlendirilebilir. Her üç yetişkinden birinin ekonomik ve toplumsal hayata katılmak için önşart olan okuma yazmayı bilmediği bir bölge olarak dikkat çeken Güneydoğu Anadolu bölgesine yönelik politikaların acilen geliştirilmesi ve yerleştirilmesi gerekmektedir.

EK 1: NUTS1 düzeyinde bölgeler ve kapsadıkları iller

TR1 İstanbul: İstanbul

TR2 Batı Marmara: Edirne-Tekirdağ-Kırklareli-Balıkesir-Çanakkale

TR3 Ege: İzmir-Denizli-Aydın-Muğla-Manisa-Afyon-Kütahya-Uşak

TR4 Doğu Marmara: Bursa-Eskişehir-Bilecik-Kocaeli-Sakarya-Düzce-Bolu-Yalova

TR5 Batı Anadolu: Ankara-Konya-Karaman

TR6 Akdeniz: Antalya-Isparta-Burdur-Adana-Mersin-Hatay-Kahramanmaraş-Osmaniye

TR7 Orta Anadolu: Nevşehir-Aksaray-Niğde-Kırıkkale-Kırşehir-Kayseri-Sivas-Yozgat

TR8 Batı Karadeniz: Zonguldak-Karabük-Bartın-Kastamonu-Çankırı-Sinop-Samsun-Tokat-Çorum-Amasya

TR9 Doğu Karadeniz: Trabzon-Ordu-Giresun-Rize-Artvin-Gümüşhane

TRA Kuzey Doğu Anadolu: Erzurum-Erzincan-Bayburt-Kars-Ağrı-Iğdır-Ardahan

TRB Orta Doğu Anadolu: Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli-Van-Muş-Bitlis-Hakkari

TRC Güney Doğu Anadolu: Gaziantep-Adıyaman-Kilis-Diyarbakır-Şanlıurfa-Siirt-Mardin-Batman-Şırnak

⁵Durum şüphesiz anadili Kürtçe olan kadınlar için çok daha kötüdür. Betam Araştırma Notu 09/49: Anadili Türkçe olan nüfus ile Kürtçe olan nüfus arasında eğitim uçurumu var